

СЕКТОРАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ РЕФОРМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Павлюк Алла Петрівна,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

У статті проаналізовано інституційно-правове забезпечення секторальної децентралізації в Україні. Досліджено стан та проблемні питання децентралізації повноважень у сферах освіти, охорони здоров'я, земельних відносин, містобудування, транспортної інфраструктури, житлово-комунального господарства, формування центрів надання адміністративних послуг. Обґрунтовано ключові завдання удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення децентралізації повноважень за основними напрямками секторальних реформ. Запропоновано практичні рекомендації щодо вирішення низки проблемних питань для успішного продовження реформи.

Ключові слова: децентралізація, секторальна децентралізація, інституційно-правове забезпечення реформи, територіальна громада, місцеве самоврядування.

Pavliuk Alla

THE SECTORAL DECENTRALIZATION IN UKRAINE: RESULTS OF THE REFORM AND PRIORITIES OF DEVELOPMENT

This article gives an insight into institutional and legal frames of sectoral decentralization in Ukraine. It covers the current state of decentralization process and its perspectives in the spheres of education, medicine, land tenure, urban development, transport infrastructure, housing and communal services, and creation of the centers for administrative services. The article substantiates the priorities of the legislation improvement to decentralize power in the main areas of sectoral reforms. It provides practical recommendations as to resolve the existing problems for the successful continuation of the reform.

Keywords: decentralization, sectoral decentralization, institutional and legal frames of the reform, municipality, local government.

Постановка проблеми. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації спрямована на створення в Україні сучасної системи місцевого самоврядування на основі європейських цінностей та стандартів, розвиток місцевої демократії, наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, що дадуть змогу реально стимулювати місцевий економічний розвиток і надавати населенню високоякісні та доступні публічні послуги. Така мета реформи зумовлює її складність і масштабність, вимагає системного підходу до структурних змін у багатьох сферах суспільного розвитку, узгодженого реформування багатьох галузевих політик.

Дворічний період практичної реалізації реформи децентралізації, що розпочався із середини 2015 р., засвідчив доволі динамічний процес формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ): станом на липень 2017 р. утворено 413 ОТГ, що об'єднали 5 258 населених пунктів, і в яких відбулися перші вибори органів місцевого самоврядування [1]. Досягнуто помітних позитивних результатів у напрямі бюджетної децентралізації: за результатами 2016 р. приріст надходжень до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) порівняно з 2015 р. становив 48,4 млрд грн, або 49,3 % [2]. Певних успіхів досягнуто у децентралізації окремих управлінських повноважень, зокрема

у сфері архітектурно-будівельного контролю. Проте подальше поглиблення реформи, формування спроможних територіальних громад вимагає узгодженої децентралізації повноважень у рамках реалізації галузевих реформ.

Уряд України оголосив 2017 рік роком запровадження секторальної децентралізації, результатом якої має стати чіткий розподіл повноважень та ресурсів між рівнями та органами управління щодо надання всього комплексу соціальних та адміністративних послуг населенню та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територій. Роль об'єднаних територіальних громад у забезпеченні інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності має стати ключовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття секторальної децентралізації лише нещодавно з'явилося у публічному дискурсі України. Водночас окремі питання децентралізації управлінських повноважень розглядалися у рамках теоретико-методологічного обґрунтування адміністративної реформи [3], територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою [4; 5], місцевого самоврядування [6], формування спроможних територіальних громад [7]. Дослідженню закордонного досвіду децентралізації влади присвячено наукове видання «Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України» [8]. Практичні аспекти реалізації органами місцевого самоврядування повноважень розглянуті у працях вітчизняних дослідників [9; 10].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Потребує додаткового вивчення питання забезпечення системного підходу до проведення секторальної децентралізації, яка, з одного боку, є складовою окремих галузевих реформ, а з іншого — невід'ємною складовою реформи територіальної організації влади та місцевого самоврядування і обов'язковою передумовою забезпечення її ефективності.

Мета статті — проаналізувати інституційно-правове забезпечення секторальної децентралізації в Україні, стан та проблемні питання децентралізації повноважень за основними напрямками секторальних реформ, обґрунтувати ключові завдання щодо вирішення низки проблемних питань для успішного продовження реформи секторальної децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ефективності управління державою може відбуватися через адекватний розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування щодо здійснення їхніх публічних і господарських функцій на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності та децентралізації. Основні повноваження органів місцевого самоврядування територіальних громад, визначені Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, мають забезпечувати: місцевий економічний розвиток, розвиток місцевої інфраструктури, вирішення питань забудови та благоустрою території, надання житлово-комунальних послуг, організацію пасажирських перевезень на території громади, утримання вулиць і доріг у населених пунктах, управління закладами середньої, дошкільної та позашкільної освіти, надання послуг швидкої медичної допомоги, первинної охорони здоров'я, розвиток культури та спорту, надання соціальної допомоги через територіальні центри, надання адміністративних послуг через центри надання таких послуг тощо [11]. Для забезпечення ефективного виконання органами місцевого самоврядування базового рівня своїх функцій необхідно провести секторальну децентралізацію управлінських повноважень та відповідних ресурсів у багатьох сферах суспільного розвитку, передусім тих, що забезпечують надання соціальних та адміністративних послуг населенню та створюють умови для економічного розвитку на рівні територіальних громад.

У 2016–2017 рр. зроблено важливі кроки щодо формування законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення секторальної децентралізації. Зокрема, стратегічні напрями реалізації секторальної децентралізації визначено у новій редакції *Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні* [12], затвердженій у вересні 2016 р., *Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року* та *Плані пріоритетних дій Уряду на 2017 рік*, затверджених у квітні 2017 р. [13]. З метою розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування Кабінет Міністрів поставив перед міністерствами та іншими ЦОВВ завдання визначити повноваження органів виконавчої влади, які доцільно передати органам місцевого самоврядування.

Зроблено низку кроків щодо формування інституційного забезпечення секторальної децентралізації. Так, 11 листопада 2016 р. у Міністерстві регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (далі — *Мінрегіон*) підписано *Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки впровадження секторальної децентралізації*. Його метою є формування спільного бачення реформи децентралізації міністерствами, розробка нормативно-правових актів, формування планів із запровадження реформи у секторальних напрямках та покращення координації співпраці регіональної влади із ЦОВВ. З боку України Меморандум підписали Мінрегіон, Мінекології, Мінекономіки, Мін'юст, Мінагрополітики, Мінінфраструктури, Мінкульт, Міносвіти, Мінфін та МОЗ. Іншою стороною меморандуму є Проект експертної підтримки управління та економічного розвитку (*Expert Deployment for Governance and Economic Growth Project*), який фінансується Міністерством міжнародних справ торгівлі і розвитку Канади та впроваджується компанією *EDGE (Agriteam Canada Consulting Ltd)* [14].

Для координації роботи міністерств щодо секторальної децентралізації створений *Проектний офіс секторальної децентралізації* при Мінрегіоні України, як незалежна неурядова структура. Згідно з підписаною Угодою про партнерство між Мінрегіоном та компанією *EDGE*, уряд Канади протягом 2017 р. буде надавати технічну та фінансову підтримку функціонуванню Проектного офісу секторальної децентралізації, який взаємодіятиме з Центральним офісом реформ та регіональними офісами впровадження реформи в 24 областях. Ключовим завданням Проектного офісу секторальної децентралізації є сприяння в розробці політики децентралізації у відповідних секторах із залученням центральних органів виконавчої влади.

Визначено, що Проектний офіс координуватиме 12 напрямів секторальних реформ. Це — освіта; охорона здоров'я; соціальний захист; місцеві бюджети, місцеві податки і збори; адміністративно-територіальний устрій, система територіальної організації виконавчої влади; містобудування, архітектура (планування територій об'єднаних територіальних громад); земельні відносини; інфраструктура (транспорт, зв'язок, дороги); навколишнє середовище та використання природних ресурсів; культура; житлово-комунальне господарство; центри надання адміністративних послуг [15].

Важливим чинником просування секторальної децентралізації є міжнародна донорська допомога, що включає як експертну підтримку, так і механізми грантової підтримки на реалізацію проектів. Європейський Союз започаткував лінію секторальної бюджетної підтримки регіонального розвитку. Інструментом її реалізації є *Угода про фінансування Програми підтримки секторальної політики — Підтримка регіональної політики України*, яка відкриває можливість залучити 55 млн євро фінансування з фондів Європейського Союзу для реалізації завдань Державної стратегії регіонального розвитку та покращення економічної, соціальної і територіальної згуртованості регіонів. Запроваджено механізм фінансування проектів регіонального розвитку за рахунок першого траншу допомоги Євросоюзу у розмірі 23 млн євро для секторальної бюджетної підтримки. Для цього Уряд України затвердив порядок використання коштів державного бюджету, отриманих від ЄС, та порядок проведення конкурсного відбору проектів для фінансування [16].

22 квітня 2016 р. було підписано Угоду між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, про фінансування програми «*U-LEAD з Європою: Програми для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку*». Загальний бюджет Програми — 97 млн євро. Вона спрямована на підтримку реформ регіонального розвитку, місцевого самоврядування та децентралізації в Україні.

Просування реформ за окремими напрямками секторальної децентралізації суттєво відрізняється. Це обумовлено цілою низкою чинників, серед яких вагому роль відіграє прийняття політичних рішень щодо реалізації окремих галузевих реформ залежно від їхньої суспільної важливості.

Децентралізація у сфері освіти має забезпечити доступність та належну якість освітніх послуг незалежно від місця проживання, створення прозорої системи фінансування освіти, забезпечення гарантованих джерел фінансування освітніх послуг. Зараз в Україні понад 60 % сільських дітей навчаються у класах з наповненістю менше 15 учнів, з них 33,5 % — у класах, де менше 10 учнів. Часто в таких школах один учитель викладає більше трьох предметів, що нівелює шанси школярів на отримання якісної освіти. До регіонів з найбільш неефективною мережею шкіл належать Чернігівська, Сумська та Кіровоградська

області. Зокрема, у Чернігівській області менше 10 учнів навчається у 55 % шкіл I ступеня, менше 40 учнів – у 65 % шкіл I–II ступенів та менше 100 учнів – у 50 % шкіл I–III ступенів [17].

14 грудня 2016 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію реформування середньої школи «Нова українська школа» [18]. Її метою є проведення системної реформи загальної середньої освіти. Серед напрямів реформи визначено децентралізацію та ефективне управління загальною середньою освітою, що сприятиме реальній автономії школи, справедливому розподілу публічних коштів, рівному доступу усіх дітей до якісної освіти. Для законодавчого забезпечення реформування системи освіти 5 вересня 2017 р. Верховна Рада України прийняла новий базовий закон «Про освіту», який створив правове підґрунтя для запровадження сучасної європейської моделі та стандартів освіти в Україні [19].

До першочергових завдань децентралізації у сфері освіти належать розширення мережі опорних шкіл та підтримка вже створених, оптимізація малокомплектних шкіл, впровадження заходів з енергоефективності, організація підвищення учнів до навчальних закладів з інших населених пунктів тощо. Опорні навчальні заклади утворюються з метою: створення єдиного освітнього простору; забезпечення рівного доступу дітей, у т. ч. з особливими освітніми потребами, до якісної освіти; створення умов для впровадження допрофільної підготовки і профільного навчання, поглибленого вивчення окремих предметів, забезпечення всебічного розвитку особистості, а також допрофесійного навчання незалежно від місця проживання; раціонального і ефективного використання фінансових ресурсів та освітньої інфраструктури. Засновниками (співзасновниками) опорних навчальних закладів та їх філій можуть бути представницькі органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад або районні ради [20].

За даними Міністерства освіти і науки України, станом на 1 серпня 2017 р. в Україні створено 338 опорних навчальних закладів та 744 їхні філії (на початок 2016–2017 навчального року було 137 опорних шкіл та 360 філій). Окремі регіони долучились до реформування мережі освітніх закладів по-різному: найбільше опорних шкіл створено в Кіровоградській (53), Львівській (37), Житомирській (30), Київській (29) областях. Найменше опорних шкіл

створено у Хмельницькій (4), Донецькій (3), Миколаївській (2) областях, а в Закарпатській – не створено жодної [21].

У 2017 р. Мінрегіоном та Міністерством освіти і науки розпочалося впровадження спільного проекту створення нового освітнього простору в 200 школах України. У рамках проекту відбувається реконструкція або капітальний ремонт будівель із запровадженням енергоефективних заходів, встановлення обладнання та програмного забезпечення, проведення швидкісного інтернету, Wi-Fi, створення умов для інклюзивного навчання, ремонт під'їзних доріг до навчальних закладів тощо. У 50 із цих шкіл з 2017 р. МОН також пілотуватиме нові освітні програми та матеріали для першого класу Нової української школи: буде апробовано новий стандарт початкової школи, програми та навчальні матеріали. На основі досвіду реалізації цього проекту будуть внесені зміни та поправки до навчальних матеріалів і програм, після чого з 2018 р. вони будуть запроваджені в усіх школах України [22].

Для впровадження проекту передбачено фінансування за рахунок коштів ДФРР, субвенції на формування інфраструктури ОТГ, субвенції з держбюджету на соціально-економічний розвиток окремих територій, освітньої субвенції, місцевих бюджетів, коштів міжнародної технічної допомоги.

Децентралізація у сфері охорони здоров'я має забезпечити наближення медичних послуг до людини з одночасним підвищенням якості їх надання. В рамках реформи системи охорони здоров'я мають змінитися підходи до фінансування медицини, аби кошти вкладалися безпосередньо в послугу, за якою звертається людина. Первинна медична допомога має надаватися на рівні об'єднаних територіальних громад. Для цього запроваджено новий механізм розподілу медичної субвенції для ОТГ [23], що дозволяє новоствореним громадам спрямувати 40 % медичної субвенції для організації надання якісної первинної медичної допомоги на рівні громад.

Для надання вторинної (спеціалізованої) та екстреної медичної допомоги населенню передбачено створити госпітальні округи. Порядок їх створення затверджений Кабінетом Міністрів у листопаді 2016 р. [24]. Станом на вересень 2017 р. Кабінетом Міністрів затверджено перелік та склад госпітальних округів у 16 областях України (Волинській, Дніпропетровській,

Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Полтавській, Луганській, Тернопільській, Рівненській, Хмельницькій, Херсонській, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій) та місті Києві. Проекти розпоряджень щодо решти регіонів готуються обласними державними адміністраціями.

Основні проблеми, які затримують процес підготовки відповідних розпоряджень – бажання створити малочисельні округи (менше 120 тис. населення), мотивуючи це складністю доїзду. Міністерство охорони здоров'я вже надало пропозиції щодо необхідності будівництва або реконструкції 3 600 км доріг місцевого значення для забезпечення доступності до лікарень в межах госпітальних округів. Перешкодами для створення госпітальних округів є також недостатнє нормативно-правове забезпечення, зокрема, не затверджено обсяг надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги, що повинен забезпечуватися багатoproфільними лікарнями інтенсивного лікування першого та другого рівня в госпітальних округах. Відсутня конструктивна співпраця з питань формування госпітальних округів між різними гілками влади, а також органами місцевого самоврядування.

Формування мережі закладів для надання первинної медичної допомоги на рівні громад та формування госпітальних округів залежить від створення законодавчого забезпечення системного реформування медичної галузі, це питання є дуже політизованим і просувається з великими труднощами. В цьому напрямі в квітні 2017 р. прийнято закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань охорони здоров'я» [25], яким передбачено впровадження заходів щодо створення мережі державних та комунальних медичних закладів з достатнім рівнем самостійності для ефективного та своєчасного медичного забезпечення населення.

У липні 2017 р. зроблено важливі кроки щодо підвищення фінансового забезпечення децентралізації медичної галузі. Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [26] передбачено збільшення загального обсягу субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам: на реформування регіональних систем охорони здоров'я для здійснення заходів з виконання спільного з Міжнародним банком

реконструкції та розвитку проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» – на 1,0 млрд грн; на відшкодування вартості лікарських засобів для лікування окремих захворювань – на 0,2 млрд грн; медичної субвенції – на 0,4 млрд грн. Також передбачено нову субвенцію на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості у сумі 4,0 млрд грн.

Децентралізація у сфері містобудування та архітектурно-будівельного контролю, яка розпочалася наприкінці 2015 р., відбувається доволі послідовно. Законодавче підґрунтя цього процесу започатковано законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» [27], який реформує систему державного архітектурно-будівельного контролю і передає відповідні функції та повноваження із загальнодержавного на місцевий рівень, посилює роль місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо комплексного розвитку територій в інтересах територіальних громад.

Створюючи власні інспекції держархбудконтролю, місцева влада несе відповідальність за містобудівну ситуацію, отримує можливість самостійно перевіряти об'єкти будівництва, зупиняти самочинне будівництво, притягувати до відповідальності порушників містобудівного законодавства на місцевому рівні, а також оформляти більшість дозвільних документів. В результаті децентралізації системи держархбудконтролю місцевою владою вже забезпечується опрацювання 22 % дозвільних документів у будівництві. Станом на вересень 2017 р. повноваження держархбудконтролю отримали 82 населених пункти, серед них 21 обласний центр [28]. Завдяки впровадженню електронних послуг з'явилася можливість реєструвати дозвільні документи щодо початку та закінчення будівництва в режимі онлайн, в електронний формат переведено фактично всі адміністративні послуги ДАБІ.

Одним із важливих завдань децентралізації у сфері архітектурно-будівельного контролю є подолання корупції, яка призводить не лише до порушення норм забудови території населених пунктів та спотворення міського культурно-історичного простору, а й до соціального напруження, що інколи переходить у силове протистояння.

У напрямі удосконалення законодавчого забезпечення містобудівної діяльності прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення містобудівної діяльності» [29], що набув чинності з 10 червня 2017 р. Закон спрямований на докорінну зміну існуючої дозвільної системи у будівництві та приведення її у відповідність до європейських стандартів. Для ефективної дії нового закону Кабінет Міністрів України прийняв низку підзаконних нормативно-правових актів щодо дерегуляції будівельного бізнесу, покращення умов його ведення, запровадження європейського підходу до дозвільно-погоджувальних процедур у будівництві тощо.

У рамках співпраці Мінрегіону України та Федерального міністерства навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та ядерної безпеки Німеччини, за фінансової підтримки *GIZ*, реалізується проект «Національна політика міського розвитку в Україні», спрямований на формування національної політики на основі засад, визначених Лейпцизькою хартією інтегрованого розвитку міст. Одним з компонентів проекту є співпраця в сфері інтегрованого міського розвитку між трьома українськими та трьома німецькими містами для обміну практичним досвідом. Визначено три українських міста (Київ, Миколаїв та Львів), які, співпрацюючи з німецькими містами, на практиці впроваджуватимуть принципи сталого та інтегрованого міського розвитку [30].

Децентралізація повноважень у сфері земельних відносин відбувається в умовах відсутності рішення щодо моделі земельної реформи. Так, Верховна Рада України 18 травня 2017 р. не підтримала проект постанови про формування покрокової дорожньої карти проведення земельної реформи в Україні. Водночас розпорошеність повноважень із розпорядження землями державної та комунальної власності між багатьма органами виконавчої влади та місцевого самоврядування спричиняє виникнення значної кількості конфліктних ситуацій та розширює корупційне поле для зловживань. Затягування з вирішенням цього питання не дає змоги реалізувати принцип «повсюдності» місцевого самоврядування через відсутність на місцях ключових повноважень щодо територій, які перебувають за межами поселень.

Водночас у 2016 р. унормовано низку питань у сфері земельних відносин щодо зміни мінімального розміру орендної плати, коефіцієнтів

індексації нормативної грошової оцінки земель, особливостей проведення регуляторних процедур щодо рішень місцевих рад зі встановлення місцевих податків та зборів, змін до Типового договору оренди землі, порядку проведення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів, змін процедур проведення земельних торгів (аукціонів), змін процедури визнання спадщини земельних ділянок, власники яких померли.

7 червня 2017 р. Уряд схвалив Стратегію удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними [31]. Документом змінено правила розпорядження землями, що належать державі: безкоштовна передача державних сільськогосподарських земель у власність обмежена; безкоштовне виділення землі має обов'язково погоджуватися із сільськими радами, на території яких розміщена земельна ділянка; припинено передачу земель, що повертаються в державну власність, без проведення аукціону; земельні аукціони стартують зі ставки 8 %; Держгеокадастр підписує лише короткострокові договори оренди на 7 років тощо. За розрахунками Уряду, зростання надходжень до місцевих бюджетів від передачі державних земель в оренду вже за півтора року перевищить 1 млрд грн. Одним із основних завдань Стратегії є забезпечення оптимального використання земель, зокрема з урахуванням регіональних програм і планів розвитку територій, генеральних планів населених пунктів.

Децентралізація у сфері транспортної інфраструктури відбувається передусім у напрямі управління дорожнім господарством. Концепцію реформування системи державного управління автомобільними дорогами обговорено на стратегічній сесії щодо децентралізації в системі управління дорожнім господарством України, що відбулась 24 лютого 2017 р. за участю представників Мінрегіону, Мінінфраструктури, Мінфіну, Проектного офісу секторальної децентралізації, Проектів *EDGE* та *USAID/«DOBRE»*. Концепція побудована на основі поєднання принципів децентралізації та централізованого управління автомобільними дорогами, розширення і посилення повноважень та відповідальності місцевих органів виконавчої влади за управління дорогами місцевого значення. Концепція визначає необхідні результати впровадження реформи: забезпечення ефективного функціонування

автомобільних доріг; розвиток транспортної інфраструктури для забезпечення перевезень і безпеки дорожнього руху; запровадження незалежного контролю якості доріг тощо [32].

Для реалізації політики децентралізації в Міністерстві інфраструктури України створено Робочу групу з децентралізації транспортної інфраструктури та послуг [33]. За інформацією Мінрегіону, до 2018 р. планується передати до відання управлінь обласних державних адміністрацій 120 тис. км доріг місцевого значення. Передача місцевих доріг разом з джерелами фінансування дозволить місцевим органам влади, які краще знають проблеми і потреби своїх мешканців, краще визначити першочергові напрями спрямування отриманих ресурсів.

Відбувається перебудова системи фінансування дорожньої галузі. В листопаді 2016 р. Верховна Рада України ухвалила необхідні законодавчі зміни щодо створення Державного дорожнього фонду України у складі спеціального фонду Державного бюджету України [34]. Частина коштів дорожнього фонду буде спрямуватися на субвенцію місцевим бюджетам на фінансування будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, а також вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах.

У напрямі розширення фінансової підтримки децентралізації управління дорожнім господарством в липні 2017 р. внесено зміни до Державного бюджету України, якими 5,9 млрд грн передано до місцевих бюджетів для фінансового забезпечення реалізації заходів з розвитку автомобільних доріг загального користування у всіх областях та місті Києві.

Заходи щодо *реформування житлово-комунального господарства*, що є одним із найважливіших напрямів розвитку територіальних громад, здійснюються передусім у сфері енергоефективності. За даними Мінрегіону України, досвід упровадження проектів з енергоефективності, що реалізувались у Луцьку, Дніпрі, Харкові, Одесі, Києві, показав економію споживання енергії до 70 %. У 2017 р. створено законодавче підґрунтя для проведення заходів з енергоефективності – прийнято низку важливих законів: «Про Фонд енергоефективності», «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання», «Про енергетичну ефективність будівель», якими запроваджуються фінансові

інструменти і технічні рішення для забезпечення енергоефективності ЖКГ, зменшення споживання енергоресурсів та витрат людей на комунальні послуги.

У практичній площині у 2017 р. рішенням Уряду продовжено дію Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2017 рік [35], якою передбачено надання «теплих» кредитів для населення, та удосконалено процедуру надання кредитів. На реалізацію програми у державному бюджеті було заплановано фінансування у обсязі 433,2 млн грн. Проте в липні 2017 р. шляхом перерозподілення видатків бюджету на фінансування програми «теплих» кредитів додатково спрямовано 300 млн грн, з яких близько 260 млн грн буде надано фізичним особам на утеплення індивідуального житла, майже 10 млн грн – на заміну котлів, майже 30 млн грн – на енергоефективні заходи для ОСББ/ЖБК.

Доволі активно ведеться робота щодо *створення Центрів надання адміністративних послуг* (ЦНАП) як складової секторальної децентралізації. За даними Мінрегіону України, станом на вересень 2017 р. вже створено 713 ЦНАП, напрацьовано єдині стандарти щодо створення типового ЦНАП. Дослідження часової доступності до ЦНАП та їхніх територіальних підрозділів, виконане Офісом реформи адміністративних послуг на замовлення Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, показало, що 10-хвилинну доступність до ЦНАП від місця проживання забезпечено для 69 % громадян. Створення додатково 240 ЦНАП дозволить забезпечити 10-хвилинну доступність до них для 75 % населення, і лише для 1 % населення така доступність буде становити більше 30 хв [36].

Створення мережі ЦНАП отримало потужну підтримку в рамках реалізації проекту компанії *SKL International U-LEAD component 2* «Створення центрів надання адміністративних послуг та підвищення поінформованості населення про місцеве самоврядування», що є спільною програмою Європейського Союзу та окремих його держав-членів. Реалізація проекту передбачає відкриття близько 600 ЦНАП до кінця 2020 р., загальний обсяг фінансування становить 800 тис. євро. Проект *U-LEAD* передбачає 4 напрями роботи: проведення реконструкції приміщень (зміна планування, ремонтні роботи), закупівлю меблів та обладнання; навчання персоналу для ЦНАП; допомогу громадам у розробці документації для ЦНАП, обрання моделі та визначення

спектра послуг, які будуть надаватися; залучення населення до участі та контролю процесів прийняття рішень на місцевому рівні.

Передбачено також бюджетне фінансування у 2017 р. створення ЦНАП за рахунок 10 % коштів ДФРР. Прийнято низку законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг через ЦНАП, зокрема щодо реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання фізичних осіб, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, надання відомостей з Державного земельного кадастру тощо.

Висновки та напрями подальших досліджень. Проведений аналіз здійснення секторальної децентралізації засвідчив значні відмінності у її реалізації: в окремих сферах відбувається доволі динамічне реформування, водночас в інших – робота навіть не розпочалася. Напрямами забезпечення подальшої успішної секторальної децентралізації є:

1) затвердження концептуальних засад та створення необхідного законодавчо-нормативного забезпечення системних реформ у сферах охорони здоров'я, освіти, пенсійного та соціального забезпечення, житлово-комунального господарства тощо. Для цього необхідна консолідація політичних сил у Верховній Раді України;

2) координація і взаємодія міністерств та ЦОВВ при проведенні галузевих реформ та орієнтація на передачу повноважень, ресурсів і відповідальності громадам на засадах субсидіарності з метою створення сприятливого середовища для життя людей.

Перспективними напрямами подальших досліджень щодо секторальної децентралізації є обґрунтування оптимальних моделей розподілу повноважень в ієрархічній системі територіальної організації влади в кожній сфері соціально-економічного розвитку, вироблення механізмів фінансового забезпечення децентралізованих систем надання соціальних та адміністративних послуг населенню.

Список використаних джерел

1. Центральна виборча комісія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.drv.gov.ua/portal!/cm_core.cm_index?option=ext_gromada&prejim=1&pmn_id=145
2. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів за січень-грудень 2016 року [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу : [http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ДОВІДКА%20\(січень-грудень\).pdf](http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ДОВІДКА%20(січень-грудень).pdf)
3. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи : монографія / за заг. ред. Н.Р. Нижник, Н.Т. Гончарук. – Д. : Монолит, 2009. – 384 с.
4. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування [Електронний ресурс]. – К. : НІСД, 2016. – 61 с. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD-Teritor_alna-gromada-103fe.pdf
5. Ганущак Ю.І. Територіальна організація влади. Стан та напрямки змін. – К. : Легальний статус, 2012. – 348 с.
6. Куйбіда В.С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія / за ред. Ю.П. Лебединського. – К. : МАУП, 2004. – 432 с.
7. Павлюк А.П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 1. – С. 137–146.
8. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О.М., Заверуха І.Б., Школик А.М. та ін.] ; Центр політико-правових реформ. – К. : Москаленко О.М., 2012. – 212 с.
9. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади / Р.Б. Примуш, К.М. Гочачілов, В.В. Луцюк, Є.І. Шмиров, Т.В. Сікорська [та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. управління, проф., засл. юриста України В.М. Олуйко. – К. : Ваіте, 2017. – 432 с.
10. Адміністративні послуги: стан і перспективи реформування : зб. матеріалів / [Тимошук В.П., Добрянська Н.Л., Курінний О.В., Школьнік Є.О. та ін.] ; заг. ред. Тимошука В.П., Курінного О.В. – К., 2015. – 428.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 1 квітня 2014 р. № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 22 вересня 2016 р. № 688-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249350402>

13. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій ряду на 2017 рік» від 3 квітня 2017 р. № 275-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442>
14. Національний проект «Децентралізація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/news/nacionalnuu-proekt-decentralizaciya>
15. В Україні створений Проектний офіс секторальної децентралізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/news/v-ukrayini-stvorenyu-proektnyu-ofis-sektoralnoyi-decentralizaciyi>
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання фінансування програм та проектів регіонального розвитку» від 16 листопада 2016 р. № 827 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249509901>
17. Опорні школи – шанс для сільських дітей на отримання якісної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4843>
18. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14 грудня 2016 р. № 988-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934>
19. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітній округ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-p>
21. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content/Новини/2017/09/karta-oporni-01.08.pdf>
22. МОН та Мінрегіон розпочали спільний проект зі створення нового освітнього простору в 200 школах України, 50 із них пілотуватимуть НУШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/04/25/mon-ta-minregion-rozpochali-spilnij-proekt-zi-stvorennya-novogo-osvitnogo-prostoru-v-200/>
23. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 5 Порядку та умов надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» від 28 грудня 2016 р. № 1007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1007-2016-p>
24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку створення госпітальних округів» від 30 листопада 2016 р. № 932 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249582611>
25. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57374
26. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62067
27. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» від 9 квітня 2015 р. № 320-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-19>
28. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/6899>
29. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення містобудівної діяльності» від 17 січня 2017 р. № 1817-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1817-19/page2>
30. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/viznachenno-tri-ukrayinski-mistayaki-vproradyat-printsipi-stalogo-ta-integrovanogo-miskogo-rozvitku-na-prikladi-nimechchini/>
31. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними» від 7 червня 2017 р. № 413 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-p>
32. Презентовано Концепцію децентралізації у сфері дорожньої інфраструктури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/press/news/prezentovano-kontseptsiyu-detsentralizatsiyi-u-sferi-dorozhnoyi-infrastrukturii/>
33. Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Складу Робочої групи з децентралізації інфраструктури та транспортних послуг при Міністерстві інфраструктури України» від 10 травня 2017 р. № 173 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mtu.gov.ua/documents/708.html?PrintVersion>

34. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» щодо удосконалення механізму фінансування дорожньої галузі» від 17 листопада 2016 р. № 1762-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1762-19>
35. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2017 роки» від 1 березня 2010 р. № 243 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-p/para14#n14>
36. Асоціація міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.auc.org.ua/novyna/efektyvna-merezha-snapiv-maye-nalichuvaty-blyzko-1000-centriv-doslidzhennya-minekonomiky>

References

1. Tsentralna vyborcha komisiia [Central Election Commission]. (n. d.). *drv.gov.ua*. Retrieved from https://www.drv.gov.ua/portal/cm_core.cm_index?option=ext_gromada&prejim=1&pnmn_id=145 [in Ukrainian].
2. Dovidka shchodo stanu vykonannya mistsevykh biudzhetiv za sichen–hruden 2016 roku [Reference on the state of execution of local budgets for January–December 2016]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy – Ministry of Finance of Ukraine*. (n. d.). *minfin.gov.ua*. Retrieved from [http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ДОБІДКА%20\(сичень-грудень\).pdf](http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ДОБІДКА%20(сичень-грудень).pdf) [in Ukrainian].
3. Nyzhnyk, N.R., & Honcharuk, N.T. (2009). *Administratyvna reforma v Ukraini: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy* [Administrative Reform in Ukraine: Current State, Problems and Prospects]. Donetsk: Monolit [in Ukrainian].
4. Terytorialna hromada yak bazova lanka administratyvno-terytorialnoho ustroiu Ukrainy: problemy ta perspektyvy reformuvannya. [Territorial community as the basic link of the administrative-territorial structure of Ukraine: problems and perspectives of reformation]. (2016). Kyiv: NISD. *niss.gov.ua*. Retrieved from http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD-Teritor_alna-gromada-103fe.pdf [in Ukrainian].
5. Hanushchak, Yu.I. (2012). *Terytorialna orhanizatsiia vlady. Stan ta napriamky zmin* [The territorial organization system of the authorities: status and trends]. Kyiv, Lehalnyi status [in Ukrainian].
6. Kuibida, V.S. (2004). *Pryntsypy i metody diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannya* [Principles and methods of local self-government]. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
7. Pavliuk, A.P. (2016). Ekonomichni aspekty formuvannya spromozhnykh terytorialnykh hromad v Ukraini [Economic Aspects of the Capable Communities' Formation in Ukraine]. *Stratehichni priorytety – Strategic priorities, 1*, 137–146 [in Ukrainian].
8. Boryslavska, O.M., Zaverukha, I. B., & Shkolyk, A.M., et al. (2012). *Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid yevropeyskykh krain ta perspektyvy Ukrainy* [Decentralization of public authority: experience of European countries and prospects of Ukraine]. Kyiv: Moskalenko O.M. [in Ukrainian].
9. Prymush, R.B., Hochachilov, K.M., Lutsiuk, V.V., Shmyrov, Ye.I., Sikorska, T.V., & Andriichuk, O.A., et al. (2017). *Instrumenty rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii vlady* [Instruments of development of united territorial communities in the conditions of decentralization of power]. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].
10. Tymoshchuk, V.P., Dobrianska, N.L., Kurinnyi, O.V., & Shkolnyi Ye.O., et al. (2015). *Administratyvni posluhy: stan i perspektyvy reformuvannya* [Administrative services: the state and prospects for reforming]. Kyiv [in Ukrainian].
11. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini» vid 1 kvitnia 2014 r. № 333-r [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of reforming the local self-government and territorial organization of power in Ukraine" from 2014, April 1 № 333-h]. (n. d.). *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> [in Ukrainian].
12. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia realizatsii Kontseptsii reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukrayini» vid 22 veresnia 2016 r. № 688-r [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of implementation of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine" from 2016, Sept. 22 № 688-r]. (n. d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249350402> [in Ukrainian].
13. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia serednostrokovoho planu priorytetnykh dii Uriadu do 2020 roku ta planu priorytetnykh dii Uriadu na 2017 rik» vid 3 kvitnia 2017 r. № 275-r [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the medium-term plan of the Government's priority actions by 2020 and a plan of priority actions for the year 2017" from 2017, April 3 № 275-r]. (n. d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249935442> [in Ukrainian].
14. Natsionalnyi proekt «Detsentralizatsiia» [National project "Decentralization"] (n. d.). *reforms.in.ua*. Retrieved from <http://reforms.in.ua/ua/news/nacionalnyy-proekt-decentralizaciya> [in Ukrainian].

15. V Ukraini stvorenyi Proektnyi ofis sektoralnoi detsentralizatsii [A Sectoral Decentralization Project Office has been set up in Ukraine]. (n. d.). *reforms.in.ua*. Retrieved from <http://reforms.in.ua/ua/news/v-ukrayini-stvorenyy-proektnyy-ofis-sektoralnoyi-decentralizatsiyi> [in Ukrainian].
16. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deiaki pytannia finansuvannia prohram ta proektiv rehionalnoho rozvytku» vid 16 lystopada 2016 r. № 827 [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of financing programs and projects of regional development" from 2016, Nov. 16 № 827]. (n. d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249509901> [in Ukrainian].
17. Oporni shkoly – shans dlia silskykh ditey na otrymannia yakisnoi osvity [Supporting schools are a chance for rural children to receive high-quality education]. (n. d.). *decentralization.gov.ua*. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4843> [in Ukrainian].
18. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku» vid 14 hrudnia 2016 r. № 988-r [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Concept for the Implementation of State Policy in the Field of General Secondary Education Reform "New Ukrainian School" for the period up to 2029" from 2016, Dec. 14 № 988-r]. (n. d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934> [in Ukrainian].
19. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 5 veresnia 2017 r. № 2145-VIII [The Law of Ukraine "On Education"]. (n. d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
20. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osvitnii okruh» vid 27 serpnia 2010 r. № 777 [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Provisions on the Educational District" from 2010, Sept. 27 № 777]. (n. d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-п> [in Ukrainian].
21. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [The Ministry of Education and Science of Ukraine]. (n. d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/content/Новини/2017/09/karta-oporni-01.08.pdf> [in Ukrainian].
22. MON ta Minrehion rozpochaly spilnyi proekt zi stvorennya novoho osvitnoho prostoru v 200 shkolakh Ukrainy, 50 iz nykh pilotuvatymut NUSh [The Ministry of Education and Science and the Ministry of Regional Development began a joint project to create a new educational space in 200 schools of Ukraine, 50 of them will pilot NUS]. (n. d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/04/25/mon-ta-minregion-rozpochali-spilnij-proekt-zi-stvorennya-novogo-osvitnogo-prostoru-v-200/> [in Ukrainian].
23. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro vnesennia zminy do punktu 5 Poriadku ta umov nadannia medychnoi subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam» vid 28 hrudnia 2016 r. № 1007 [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Amendments to Item 5 of the Procedure and Conditions for the Provision of a Medical Subvention from the State Budget to Local Budgets" from 2016, Dec. 28 № 1007]. (n. d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1007-2016-п> [in Ukrainian].
24. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Poriadku stvorennya hospitalnykh okruhiv» vid 30 lystopada 2016 r. № 932 [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for the Establishment of Hospital Districts" from 2016, Nov. 30 № 932]. (n. d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249582611> [in Ukrainian].
25. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia zakonodavstva z pytan okhorony zdorovia [Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving Legislation on Health Care]. (n. d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57374 [in Ukrainian].
26. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro Derzhavnyi biudzhzet Ukrainy na 2017 rik» [Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2017"]. (n. d.). *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62067 [in Ukrainian].
27. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo detsentralizatsii povnovazhen u sferi arkhitekturno-budivelnoho kontroliu ta udoskonalennia mistobudivnoho zakonodavstva» vid 9 kvitnia 2015 r. № 320-VIII [The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Decentralization of Authorities in the Field of Architectural and Construction Control and Improvement of Urban Development Legislation" from 2015, April 9 № 320-VIII]. (n. d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-19> [in Ukrainian].
28. Detsentralizatsiia vlady [Decentralization of power]. (n. d.). *decentralization.gov.ua*. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/6899> [in Ukrainian].
29. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia mistobudivnoi diialnosti» vid 17 sichna 2017 r. № 1817-19 [The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Improvement of Urban Development" from 2017, Jan. 17 № 1817-19]. (n. d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1817-19/page2> [in Ukrainian].

30. Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy [The Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine]. (n. d.). *minregion.gov.ua*. Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua/press/news/viznacheno-tri-ukrayinski-mista-yaki-vprovadyat-printsipi-stalogo-ta-integrovanogo-miskogo-rozvitku-na-prikladi-nimechchini/> [in Ukrainian].
31. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Deyaki pytannya udoskonalennya upravlinnya v sferi vykorystannya ta okhorony zemel sils kohospodars koho pryznachennya derzhavnoyi vlasnosti ta rozporядzhennya nymy» vid 7 chervnya 2017 r. № 413 [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some Issues of Improvement of Management in the Use and Protection of Agricultural Land of State Owned Land" from 2017, June. 7 № 413]. (n. d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/413-2017-п> [in Ukrainian].
32. Prezentovano Kontseptsiiu detsentralizatsii u sferi dorozhnoi infrastruktury [Concept of decentralization in the field of road infrastructure has presented]. (n. d.). *minregion.gov.ua*. Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua/press/news/prezentovano-kontseptsiiu-detsentralizatsii-u-sferi-dorozhnoi-infrastrukturi/> [in Ukrainian].
33. Nakaz Ministerstva infrastruktury Ukrainy «Pro zatverdzhennia Skladu Robochoi hrupy z detsentralizatsii infrastruktury ta transportnykh posluh pry Ministerstvi infrastruktury Ukrainy» vid 10 travnia 2017 r. № 173 [The Order of the Ministry of Infrastructure of Ukraine "On Approval of the Warehouse of the Working Group on the Decentralization of Infrastructure and Transport Services under the Ministry of Infrastructure of Ukraine" from 2017, May 10 № 173]. (n. d.). *mtu.gov.ua*. Retrieved from <http://mtu.gov.ua/documents/708.html?PrintVersion> [in Ukrainian].
34. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro dzherela finansuvannia dorozhnoho hospodarstva Ukrainy» shchodo udoskonalennia mekhanizmu finansuvannia dorozhnoyi haluzi» vid 17 lystopada 2016 r. № 1762-VIII [The Law of Ukraine "On amendments to the Law of Ukraine «On sources of financing of the road economy of Ukraine» regarding the improvement of the financing mechanism of the road sector" from 2016, Nov. 17 № 1762-VIII]. (n. d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1762-19> [in Ukrainian].
35. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi ekonomichnoi prohramy enerhoefektyvnosti i rozvytku sfery vyrobnytstva enerhonosiiv z vidnovliuvanykh dzherel enerhii ta alternatyvnykh vydiv palyva na 2010–2017 roky» vid 1 bereznia 2010 r. № 243 [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the State Target Economic Program for Energy Efficiency and Development of the Energy Sector for Renewable Energy Sources and Alternative Fuels for 2010–2017" from 2010, March 1 № 243]. (n. d.). *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-п/paran14#n14> [in Ukrainian].
36. Asotsiatsiia mist Ukrainy [The Association of Ukrainian Cities]. (n. d.). *auc.org.ua*. Retrieved from <http://www.auc.org.ua/novyna/efektyvna-merezha-cnapiiv-maye-nalichuvaty-blyzko-1000-centriv-doslidzhennya-minekonomiky> [in Ukrainian].